

Радомська В.Р.,

*кафедра дизайну та основ архітектури,
Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна,*

Тирпич І.А.,

*Національна Академія образотворчого мистецтва та архітектури, Київ,
Україна*

УКРАЇНСЬКІ МИТЦІ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ НА ТЛІ КРАКІВСЬКОЇ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ

Анотація: Висвітлено роль Краківської Академії мистецтв в освітньому та культурологічному формуванні майбутньої плеяди митців Галичини першої чверті ХХ століття.

Ключові слова: Краківська Академія мистецтв, генеза малярства Галичини, А.Шептицький, викладацький склад.

Постановка проблеми. У вивченні персоналій чи мистецьких угруповань, завжди фігурує та чи інша обставина, певна культурно–мистецька, навчальна інституція. Діяльність таких інституцій визначала контекст мистецького життя на загал і формування особистостей зокрема. Період формування національно–культурного піднесення Галичини першої чверті ХХ ст. проходить за участю визначних митців та інтелектуалів. Конфігурація виставкового та культурного мистецького життя Львова і Кракова на зламі ХІХ–ХХ століть, виявила цілісну загальноєвропейську платформу міжкультурних діалогів, що згодом позитивно вплинуло на формування школи українських митці та прискорило зміну парадигми розвитку образотворчого мистецтва Львова.

Аналіз досліджень та публікацій. Українське радянське мистецтвознавство сформувало певний вектор українського образотворчого мистецтва пер. чверті ХХ ст. Однак мистецтвознавча критика діаспори працювала більш аналітичніше і не заангажовано, про що свідчать праці В. Січинського та ряд публікацій С. Гординського, які у ХХІ ст. стали важливою джерельною базою для українських мистецтвознавців [2,8]. Критика 40–их років ХХ ст. у діаспорі зосереджувала увагу на формуванні національної малярської, графічної та архітектурно–пластичної школи. Лише з 90–их років ХХ століття, «ліквідувати білі плями» в генезі українського мистецтва

береться нова генерація дослідників в Україні. Найбільш систематично проблематика міжкультурних взаємин розглянута в публікаціях О. К. Федорука, зокрема в праці «Джерела культурних взаємин» [11]. З метою розкриття суті багатоаспектної категорії впливу європейських мистецьких шкіл на формування українських митців першої чверті ХХ ст., здійснено аналіз праць сучасних дослідників Р. Яціва [6,13], О. Лагутенко [5], О. Пеленської, В. Сусак [9]; вагомим блоком виступають дослідження О. Ріпко, які розкривають калейдоскоп мистецьких подій Львова першої половини ХХ ст. [7]; документально-інформативним джерелом слугує довідник «Українські мистецькі виставки у Львові, 1919–1939» [6]; матеріал про освітні мистецькі заклади на теренах Галичини та України міститься у дослідженнях Р. Шмагала [12]; корисною для розглянутої тематики, є дисертаційна робота О. Денисюк [4].

Мета даної роботи. Висвітлення генерації українських митців першої чверті ХХ ст., які здобувши початкову мистецьку освіту в Краківській Академії Мистецтв, стали творцями модерного мистецтва та новими ідентифікаторами культури.

Основна частина. Український живопис останньої третини ХІХ поч. ХХ ст., як і вся українська національна культура тієї доби, розвивались в складних історичних умовах. Територіально та суспільно-економічно Україна не становила єдиного державного простору – Схід, Наддніпрянина входили до складу Російської імперії, а Галичина, Буковина, Закарпаття перебували фактично на правах напівколоній Австро-Угорщини. Однак перша чверть ХХ ст. стає етапом конструктивного визначення та розвитку національної ідентичності на шляху культурологічного формування. Слід відзначити зорганізовану соціоструктуру, яка ефективно функціонувала в даних хронологічних межах, не залежно від геополітичного розподілу території України. Значні постаті та їх авторитет, учбові мистецькі заклади, зокрема Краківська Академія Мистецтв, створюють більш сприятливі умови для формування незворотніх процесів встановлення модерної національної школи малярства. Консолідація творчого потенціалу, фінансових вкладень у розвиток

науки, виробництва і формування закладів освіти спонукало до активізації громадського розуміння вартості індивідуума в державотворчому процесі. Громадські ідеали та амбітні плани творення «українського» стилю набрали виразного структурного характеру і не дивлячись на кризові обставини, просувались до реального здійснення, що засвідчує ще збережена, на сьогодні, мистецько–архітектурна спадщина досліджуваного періоду. Образ українського мистецтва на тлі європейських шкіл, які поступово відмовлялись від традиційної «розповідної форми», а «звертались» до візуальних переживань, передачі мінливих вражень, викликаних формами, барвами природи, теж прямувало до витоків, шукаючи нове формальне бачення. Модерн, імпресіонізм в українському образотворчому мистецтві дозрівав поступово і не був раптовою реакцією на їх появу у Франції. Він «прийшов» в Україну крізь призму Відня, Мюнхена, Кракова безпосередньо через мистецькі навчальні заклади, в яких на поч. ХХ ст. навчались українці. Наше мистецтво, як і мистецький процес інших європейських держав зазначеного періоду, переживає споріднені творчі метаморфози та стилеві переміни, характерні національними ідентифікаторами. Деякі історично–мистецькі формальності окремих стилів на українському ґрунті дали значні результати, до прикладу «українське козацьке бароко», «українсько–візантійський стиль», і це коли з кінцем ХІХ і початком ХХ ст., межі континентальних культур почали втрачати свою гостроту на користь універсальних творчих ідей та неостилів. Розуміння складного процесу формування української культури та понять «українське мистецтво» та «український стиль» взаємопов'язані із належним переосмисленням історії України. На Західній Україні під австрійською займанщиною українське малярство ХІХ ст. торувало свій шлях. Кінець ХІХ і поч. ХХ ст., як відомо, позначався великим зростом українського національного руху і відродженням української культури. Однак на цей період припадають виключно складні часи для мистецьких шкіл України. Російська адміністрація різними способами ліквідувала школи вищого типу на Східній Україні, а на противагу, зосереджувала підтримку технічної та мистецької освіти в Петербурзі, Москві. Проект закладення Академії мистецтв в Києві, також зустрів спротив

центральної влади в Петербурзі. Ініціатива закладення в Києві «Центрального мистецького промислового училища» (Ів. Терещенко, 1908 р.), «пролежала» в міністерстві торгівлі і промислу в Петербурзі до 1917 р. З початком ХХ ст. фактично на Україні мистецькі вузи були зосереджені у Львові та Києві. Таким чином, абітурієнтам середніх шкіл на Україні залишалось або виїздити за кордон, або вчитись в Петербурзі і Москві. Звичайно, що навчання на заході вимагало чималих коштів та утруднювалось питанням закордонних паспортів, які російська адміністрація видавала не охоче. В Галичині значним авторитетом відзначався митрополит А.Шептицький, європейська освіченість якого, у значній мірі розв'язувала потребу виходу українського мистецтва з глухого кута провінційної відсталості й обскурантизму на широкі обрії загальноєвропейських шукань. Це і визначило його політику як мецената художників. Йому завдячують своєю західноєвропейською художньою освітою декілька поколінь українських мистців, серед яких М. Сосенко, М. Бойчук, Ю. Буцманюк, Ів. Северин, Я. Струхманчук, М. Федюк, М. Паращук, Ів. Косинін. Школа Красних мистецтв належала до кращих мистецьких закладів у тогочасній Австро–Угорській імперії, тут підтримували високий рівень навчання, панували мистецькі традиції, які поширювались та методично викладались рядом відомих польських митців–педагогів. По структурі та навчально–методичній роботі цей заклад претендував на академічний рівень. Безумовно, молоді українці, ентузіасти мистецтва захоплювались художнім життям Кракова, його пам'ятками архітектури, музейними збірками. На зламі століть, Краківська Академія мистецтв стає осередком активних студій українців із східної Галичини. Починаючи з 30–тих років ХІХ ст., директором Школи красних мистецтв у Кракові, на протязі 20–ти років, був Ян Матейко (1839–1893 рр.), завдяки якому школа стала основним центром польського образотворчого мистецтва, а у 1897 р. – отримала статус академії. Я. Матейко сформував колектив талановитих педагогів – Ю. Фалат, Л. Вичулковський, Л. Лефлер, Ян Станіславський, Ф.Рушиц, які заклали основні принципи навчального процесу та концептуальну основу–виховання свідомих творців національного мистецтва. Після Я.Матейка, академію очолив Ю.Фалат, за час

якого пройшли своє мистецьке формування ряд митців з Східної Галичини: М. Бурачек, М. Сосенко, Т. Вацик, І. Северин, Я. Струхманчук, М. Федюк та інші, які згодом стануть прогресивним авангардом на шляху творення образно-стилістичного контексту українського мистецтва. В стінах академії навчання провадилось з урахуванням індивідуального характеру, що підтримувало творчу атмосферу серед студентів. На уроках малярства та рисунку переважали акти, портрети, постановки натюрмортів. В класах пейзажу, згідно із «Проектом Академії», встановлено рекомендований вибір місцевості: для морського – Балтійське узбережжя, лісового – Біловезька пуща, Шльонські Бескиди, Татри, Східні Карпати. Після смерті Яна Матейка, який репрезентував програму академізму, в Академію проникають із Заходу нові віяння, які у значній мірі вплинули на формування нової методики навчального процесу, поглядів на суть та завдання мистецтва, на свободу мистецького самовираження, що залишило слід на становленні творчого обличчя майбутніх митців. І це було чи не найголовнішим, що притягувало у Краків художню молодь з Галичини. Видатний польський пейзажист Ян Станіславський формує у Краківській Академії мистецтв цілу плеяду видатних митців: киянина М. Бурачека, львів'янина Ів. Труша. Вони і О. Мурашко, згодом стануть репрезентантами зрілого імпресіонізму в українському малярстві. А неовізантійська стилістика з «сецесійним присмаком» М. Сосенка, стане програмним вектором для низки митців-монументалістів сакрального напрямку ХХ–ХХІ ст.

Висновки. Краківська Академія мистецтв була одним із центрів формування українського мистецтва, де на поч. ХХ ст. отримали початкову мистецьку освіту плеяда визначних майстрів України: І. Труш, М. Сосенко, М. Жук, М. Бурачек, О. Новаківський та інші, які докорінно поміняли вектор у преференціях на шляху подальшої генези національної школи та спричинились до активної інспірації українського мистецтва в загальноєвропейській культурологічній простір.

Перспективи подальшого дослідження. Більш ширше ця проблематика розкрита та структуризована в бакалаврській дипломній роботі та магістерській праці І.А.Тирпич (НАОМА, кафедра теорії та історії мистецтва, м.Київ) –

науковий керівник проф. О.К.Федорук. Подальше дослідження становить важливий сегмент першого розділу дисертаційної роботи В.Р.Радомської, тема якої безпосередньо пов'язана з розвитком та встановленням української школи монументально–декоративного мистецтва сакрального напрямку на прикладі творчості М. Сосенка(1875–1920) – науковий керівник проф. Б.С.Черкес. Науково–аналітичні напрацювання за цією тематикою введені у ряд навчальних дисциплін, зокрема «Спеціалізований живопис», «Спеціалізований рисунок», для базового напрямку 6.020207«Дизайн» кафедри «Дизайн та основи архітектури» Інституту Архітектури НУ «Львівська політехніка».

Література

1. Борн В.У Митрополита Шептицького: Розмови про модерне українське мистецтво // Мета. Література. Мистецтво. Наука. – 1931.– Ч. 36. С. 28–29;
2. Гординський С. На великих шляхах. До проблеми сьогочасного українського образотворчого мистецтва/Гординський С. //Українське мистецтво.Альманах. – Філадельфія:. – 1947. – №1. – 98 с;
3. Горняткевич Д. Ще про Краківську Академію мистецтв / Д. Горняткевич // Визвольний шлях. – 1956. – №8. – С. 982–948;
4. Денисюк О. Українські студенти та випускники Краківської академії мистецтв: до питання українського–польських мистецьких взаємин (1921–1939) / О. Денисюк // Бюлетень. – 2008. –№ 10 1(10) грудень. – С. 202–210
5. Лагутенко О. Українська графіка першої третини ХХ століття / О. Лагутенко. – К:Грані–Т, 2006. – 240 с. ISBN 966–3923–14–44
6. Мистецькі товариства, об'єднання, угруповання, спілки Львова 1860–1998 рр.: матеріали до довідника / [Нога О., Яців Р.]. – Львів: «Українські технології», 1998. – 128 с.
7. Ріпко О. У пошуках страченого минулого/ Олена Ріпко. – Л.: Каменярь, 1996. – 238 с.
8. Січинський В. Історія українського мистецтва і архітектури/ Історія Українського мистецтва: в 2–х т./ В.І. Січинський. – Нью–Йорк: Наук. т–во ім. Шевченка в Америці, 1956. – Т.1:. Архітектура – 180 с
9. Сусак В. Українські мистці Парижа. 1900–1939 рр. /В. Сусак. – Київ : Родовід, 2010. – 407 с. ISBN 9789667845452;23

10. Українські художники. Студенти і випускники Академії красних мистецтв у Кракові: каталог виставки / [автор упоряд. М. Батіг]. – Краків., 1998. – 46 с. ISBN 83–908148–3–8

11. Федорук О. Джерела культурних взаємин. Україна в творчості польських художників другої половини ХІХ ст.– поч. ХХ ст / О.Федорук. – К.: Мистецтво, 1976. – 124 с.

12. Шмагало Р. Художньо – промислова освіта Галичини у європейських зв'язках (кін. ХІХ–поч. ХХ ст.) / Р. Шмагало//Українська Академія Мистецтв. Дослідницькі та науково–методичні праці. – 1994. – вип. 1. – С. 92–94;

13. Яців Р. Український інтелект на мистецькій карті Європи 1900–х початку 1920–х років / Р. Яців // Записки наукового товариства ім. Шевченка. – 1988. – Т. ССХХХVI. – С. 124–130

Аннотація

Радомская В.Р., Тырпыч И.А., Украинские художники первой четверти ХХ века в Краковской академии искусств. Освещена роль Краковской Академии искусств в образовательном и культурологическом формировании будущей плеяды художников Галичины первой четверти ХХ века.

***Ключевые слова:* Краковская Академия искусств, генезис живописи Галичины, А. Шептыцкий, преподавательский состав.**

Abstract

Tyrpych I A., Radomskaya VR., Ukrainian artists of the first quarter of the 20th century in the Krakow Academy of Fine Arts. The role of the Krakow Academy of Fine Arts in educational and cultural development of the constellation of Galician artists of the first quarter of the twentieth century has been highlighted.

***Keywords:* Krakow Academy of Fine Arts, genesis of Galician painting, A. Sheptytsky, faculty.**